

ELKANO'TAR JUAN SEBASTIAN

Itxas-gizon euskaldunen artean ospetsuena, zalantza barik, Elkano dogu.

Getaria'n jaio zan 1487n. urtean eta umea zala galdu eban bere aita. Amak, Katalina del Puerto zan beronen izena, benetako alegiñak egin bear izan ebazan bere bederatzí seme-alabak aurre-aterateko.

Asieran gure Elkano ez zan besterik 200 toneleko ontzi baten jabe baiño eta ontzi orregaz ibillaldi asko egin ebazan esaterako Cisneros kardinalak Oran eskuratu ebanean an egoan eta Italia'ra be lagundu eutson Gran Capitan ospetsuari bere gudaldietan.

Aldi aretan ez egozan argi España ta Portugal'en arteko mugak, batez be euren oiñak gureen aurka daukazen Molukas-inguruetan.

1518n. urteko martiaren 22n. egunean egin zan Magallanes eta V Karlos'en arteko ituna eta Magallanes'ek artu eban itxas-ontzi guztien burutza eta dana ondo eratzeke Bizkai'ra bialdu eutsan dirua Artieta kapitaiari eta onek lan aundia egin eban euskaldunen itxas-ertzean. Magallanes'en ontzidia bost ontzi ziran: Trinidad, Bilbao'n erosia eta Magallanes buru ebana, San Antonio; Concepción Elkano kapitai-orde ebana; Santiago ta Victoria. Azkenengo au izan zan biurtu zan bakarra.

265 ziran itxas-gizonak eta euren artean oneik euskaldunak: Urrutia'ko Txomin lekeitiarra, Olarte'ko Sebastian bilbaotarra, Laredo'ko Pedro Portugalete'koa, Lope de Ugarte, Juan de Segura (Segura'koa) Iruña'ko Lorentzo (giputza) Agirre'ko Juan bermeotarra, Elorriaga'ko Juan debatarra, Agirre'ko Martin, Irun'go Juan, Mugartegi'ko Pedro bermeotarra, Juaniko Somorrostrokoa, Intxaurraga'ko Martin bermeotarra, Arratia'ko Juan bilbaotarra, Tolosa'ko Pedro, Orue'ko Juan mungiarra, Basozabal'go Pedro mungiarra (au ez zan joan gaisotu egin zalako), Nabarro'tar Juan iruñatarra, Otxoa bilbotarra, Ikaza'ko Domingo debatarra, Sau-tua'ko Pedro bermeotarra, Garate'ko Martin debatarra, Mentxa-ka'ko Juan bilbaotarra, Txindurtza'tar Pedro bermeotarra, Ezpeleta'ko Leon eskribaua, Peralta'ko Diego naparra, Olabarrieta'ko Pedro bizargin galdakarra, Barrena'ko Martin ordiziarra Lope Nabarro muskariarra.

Sanlúcar de Barrameda'tik urten zan ontzidia 1519n. urteko irailaren 20n. egunean. Andik Tenerife'ra eta gero Brasil'era erregaia artzeke eta itxas-ertzari jarraituz ibai aundi batera eldu ziran, La Plata ibaia zan. Andik mundu barri batera elduko zirala uste eben, baiña ez zan olakorik eta bost ontziak egoalderantz egin eben, iñok ikusi bako lurak ikusteko ustez.

Lurralde areitan negua zan eta berezko portu on bat aurkitu eben. Oneri eguneko santuraren izena ezarri eutsoen: San Julian.

Magallanes agintari gogorra zan eta antxe sortu zan lenengo matxina-dea: Bi baiño ez ziran agertu Portugal'dar orren alde, Balderrama kapellaua eta Elorriaga'ko Juan giputza. Elgorriaga aitzoz il eben eta Elkano'k artu eban bere ontzia, berau be matxinadan sartuta egoana. Baiña matxin-zaleak ez eben alkar ondo artzen eta nagusi jarraitu eban Magallanes'ek: Matxin-buruak guztiak il ebazan eta 40 gizon eriotzara epaitu. Onei parkatu egin jaken lanerako besoak bear ziralak.

1520n. urteko dagonillaren 21n. egunean urten eben San Julian orretatik eta Patagonia'ra eldu ziran (izen au Magallanes'ek ezarri eutsen ankaluzeak ziralak ango biztanleak). Urrilaren azkenerako eldu ziran Magallanes itxas-adarrera eta Deunoro ipiñi eutsoen izena, baiña Magallanes'en itxas-estua esaten jako.

Batzuk andik etxera biurtzea nai eben, baiña Magallanes ez egoan orretarako, eta San Antonio ontzikoak iges egin eben.

Itxas-estuak itxas-ertz arritsuak eukazan, urak be sakonak eta mendietan sutzar aundiak ikusten ziran. Orregaitik ipiñi eutsoen Sullur edo "Tierra de Fuego" izena. Illebe igaro eben itxas-estua ikusten eta azaroan eldu ziran egoaldeko itxasoetara edo Itxaso Bare'ra.

Martiaren 26'tik laster eldu ziran Filipeñetara eta izen ori ezarri eutsoen Felipe erregearen omenez.

Basamortua zan lurralde batera sartu ziran eta zortzi egun egin ebazan an eta bertako inditarrak aziskidetu be bai. Aprillaren 7n. egunean eldu ziran Cebu'ra. Magallanes inditarrak eztabaidan asi zan eta il egin eben 27n. egunean.

Nor jarri agintari? Duarte eta Serrano, biak batera. Concepción ontzia erre egin bear izan eben eta emen agintari zan Elkano Victoria'ra aldatu zan.

1921n. urteko uztailean eldu ziran Borneo'ra eta emen aundikiro artu ebazan, baiña bildurak eraginda aurak burrukea asi eben. Euretari bost il ziran eta emen galdu zan Urrutia'ko Domingo lekeitiarra.

Espinosa'ko Gomez aukeratu eben Trinidad ontziko buru eta Elkano Victoria'ko buru: Emen asten da getariarra jazokizun guztiak idazten.

Azaroaren 7n. egunean eldu ziran Moluko'ra eta 8n. ean ondo artu ebazan Almanzor errege musulmanak. Urte batzuk lenago eldu ziran ara arabiarak.

Eurak eroienaren truke espeziak artu ebazan. Victoria'k ekarri ebazan espeziak naikoa ziran ibillaldi osoa ordaintzeko eta irabazia lortzeko.

Portugal'darrak jakin eben andik dabiltzala eta guda-ontziak bialdu ebazan eta eurak bizkortu egin ziran jarraitzeko. Trinidad ontziak ezbearra izan eban eta an geratu zan eta gero Portugal'darrak aurkitu eben. Elkano bildur zan ezpeziak astunegiak ete ziran ontziak jarraitzeko eta arindu egin eban ontzia: 54 itxas-gizonek an geratzea erabagi eben, egiteko egoan bide luzeak bildurtuta.

Urtearen azkenerantz urten eban Elkano'k eta 1522n. urteko zezeillean eldu ziran Indiko itxasora.

Bidean gose aundia sortu jaken lurraren garrikoa igaroten egozala eta 22 itxas-gizon il jakezan.

Bagillaren 9n. egunean eldu ziran Itxas-mustur orlegi edo Kabo Berde'ra eta euren gosea ez zan makala, eta janaria eskatu ebanean Ameriketatik etozala esan eben, baiña euretari batek salatu eban guzurrea eta ezer emon barik Portugal'eko lau itxas-ontzi etorri ziran euren aurka. Ordurako urtenda egozan, baiña lurrean egozan 13 itxas-gizonak baitu egin ebazan.

1522n. urteko irailaren 6n. egunean urten zan Victoria ontziara ura sartzen jakola. Elkano Sanlúcar de Barrameda'n lurreratu zan, urten ebanetik iru urte baiño iru illebe gitxiago igaro ondoren. 18 ziran ara eldutako itxas-gizon alduak.

Irailaren 6n. egunean Elkano'k eskutitza egin eutson Enperadorea etorrerearen barria emoteko. Enperadorea arritu egin zan, San Antonio ontzikoak etorri ziranetik guztiak ilda egozala uste ebalako. Elkano'gaz alkar-izketa eskatu eban eta ikurdia emon eutson, inguran "Primus circundedit me" idazkia ebal. Bizitza guztirako saria emon eutson eta berak Santiago'ren ordenako jantzia eskatu eutson baiña ez eban lortu.

OLAZAR'tar Martin'ek